

Svenska som pluricentriskt språk – pragmatik, interaktion och kommunikation i Sverige och Finland

Projektet är ett samarbete mellan fyra forskare i Sverige och Finland:

CONTACT

 <p>Catrin Norrby Department of Scandinavian Languages Stockholm University catrin.norrby@nordiska.su.se</p>	 <p>Jan Lindström Department of Finnish, <u>Finno-Ugrian</u> and Scandinavian studies University of <u>Helsinki</u> ian.k.lindstrom@helsinki.fi</p>
 <p>Jenny Nilsson <u>Institute</u> for Language and Folklore, Gothenburg Jennv.Nilsson@sofi.se</p>	 <p>Camilla Wide School of Languages and Translation Studies University of <u>Turku</u> camilla.wide@utu.fi</p>

Finansiär: Riksbankens jubileumsfond (forskningsinitieringsmedel 2011-2012)

Syfte

Det övergripande syftet med projektet *Svenska som pluricentriskt språk* är att dokumentera och jämföra svenskt språkbruk i Finland och Sverige med avseende på pragmatiska, interaktionella och kommunikativa mönster. Därmed hoppas vi kunna bidra till en fullständigare beskrivning av svenska som ett pluricentriskt språk, dvs. ett språk som har mer än ett nationellt centrum (Clyne 1992) eller har officiell status i två eller flera länder (Reuter 2006). Vidare syftar projektet till att på ett mer allmänt plan bidra till den teoretiska diskussionen om pluricentriska språk genom att undersöka de relationer som råder mellan de olika nationella standardvarieteterna av svenska (finlandssvenska och sverigesvenska) samt hur de förhåller sig till andra språk i det svenska respektive finska språksamfundet. Det är sannolikt att vi kommer att identifiera såväl divergerande som konvergerande tendenser mellan de båda svenska varieteterna vilket i sin tur kan förklaras av att de olika varieteterna råder under olika sociolingvistiska villkor.

Aktuellt forskningsläge

En vanligt förekommande indelning av pluricentriska språk är den mellan dominerande och icke-dominerande nationella varieteter (Clyne 1992). De inbördes förhållandena mellan dessa varieteter är asymmetriska och talare av icke-dominerande varieteter har funnits ha bättre kunskaper om och positivare attityder till den dominerande varieteterna än tvärtom (Clyne 1992). Samtidigt tenderar språkpolitik, attityder till det egna språket och språknormering att ta

sig något olika uttryck i dominerande och icke-dominerande nationella varieteter (se t.ex. Laureys 2001, Mattfolk, Mickwitz & Östman 2004).

Internationell forskning om pluricentriska språk har hittills huvudsakligen berört skillnader i uttal, ordförråd, morfologi och syntaktiska mönster mellan olika nationella varieteter av ett och samma språk. Forskningsintresset har således varit inriktat på att beskriva språket som system och man har velat dokumentera de delvis skilda explicita normer som utvecklats för olika nationella varieteter, som t.ex. skillnader i stavning och böjning. Mycket av det praktiska arbete som bedrivits är därmed exempel på språkplanering där kodifiering av en varietet och utveckling av normerande instrument som grammatikor, ordböcker mm haft en framträdande roll. Det forskningsperspektiv som varit förhärskande på den internationella arenan har alltså varit en beskrivning av språkets struktur på olika nivåer, men där mycket litet intresse ägnats åt pragmatiska och interaktionella aspekter på faktisk språk användning och de mer implicita normer som därmed utvecklas.

Den existerande beskrivningen av svenska som pluricentriskt språk skiljer sig således inte nämnvärt från den ovan tecknade bilden av det internationella forskningsläget annat än såtillvida att finlandssvenskan är, i förhållande till många andra icke-dominerande varieteter, väl dokumenterad i fråga om fonologiska, morfologiska och lexikala drag (se t.ex. Bergroth 1928, Reuter 1992). Även syntaktiska drag har beskrivits i flera enskilda arbeten (se t.ex. Lindström 2003, Wide & Lyngfelt 2009). Vidare har tilltalsskicket i finlandssvenska och sverigesvenska jämförts (Clyne, Norrby & Warren 2009, Norrby, Nilsson & Nyblom 2007) och även attityder till finlandssvenska har undersökts i viss mån (se t.ex. Tandefelt 2000, Laureys 2001). Generellt gäller emellertid dock att ingen systematisk insats gjorts för att kartlägga och jämföra svenskan i Sverige och i Finland med utgångspunkt i pragmatiska och interaktionella fenomen (men se dock Saari 1995 och 1997 för en ansats till beskrivning av finlandssvenskan ur dessa perspektiv). Det finns alltså goda skäl till att initiera ett projekt som syftar till att jämföra de båda nationella varieteterna av svenskan med avseende på pragmatiska, interaktionella och kommunikativa mönster eftersom ingen sådan dokumentation genomförts. Vi vet helt enkelt väldigt lite om likheter och skillnader mellan svenska och finlandssvenska kommunikativa mönster och rutiner. Det är därför vi vill anta ett kommunikativt, språkbruksorienterat perspektiv i vårt planerade projekt, vilket därmed kommer att bredda och ge upphov till nya frågeställningar inom detta forskningsfält och således även vara av internationellt intresse. En studie av svenska som pluricentriskt språk möjliggör samtidigt ett systematiskt studium av språklig variation som i sin tur kan kopplas till skillnader i den historiska och sociopolitiska utvecklingen i respektive nation och som också aktualiserar frågor om språk- och dialektkontakt. Genom att fokusera på språkbruk och interaktion kan vi förhoppningsvis också komma åt samspelet mellan bruk och norm där man kan tänka sig att skilda språkideologier opererar på gräsrotsnivå respektive samhällsnivå.

Intresset för att beskriva olika varieteter av pluricentriska språk är för närvarande stort internationellt sett, vilket bland annat tagit sig i uttryck i att den första internationella konferensen om pluricentriska språk – *International Conference on Pluricentric Languages: Linguistic Variation and Socio-Cognitive Dimensions* – anordnades 2010 i Braga, Portugal. Vid konferensen uppmärksammades i flera föredrag behovet av att vidga perspektivet till att också undersöka faktiskt språkbruk. I samband med denna konferens bildades även ett nätverk/arbetsgrupp för forskare som intresserar sig för icke-dominerande varieteter. Nätverket har hittills samlat drygt ett trettiotal forskare som tillsammans representerar ett stort antal språk (bl.a. arabiska, engelska, franska, portugisiska, spanska, svenska och tyska).

Nätverkets första möte/symposium hölls i Graz, Österrike i juli 2011 och det andra i Salamanca, Spanien i juli 2012.

Teoretisk ram, tänkbara undersökningsobjekt, analyskategorier och metoder

Projektets övergripande teoretiska ram kan beskrivas som sociolingvistisk. I synnerhet utgör interaktionell sociolingvistik, samtalsanalys/interaktionell lingvistik och kommunikationsetnografi viktiga utgångspunkter för att kunna jämföra interaktionella och pragmatiska mönster i svenskan i Finland respektive Sverige. Detta innebär att angreppssättet är kvalitativt där analys av naturligt uppkommen interaktion står i centrum. En kommunikationsetnografisk studie kan exempelvis företas på så sätt att man följer några utvalda deltagare och dokumenterar all kommunikation de är med om under en dag (se t.ex. Nelson 2010). Dokumentationen kan ske med (deltagande) observation, inspelningar av diverse kommunikativa aktiviteter som försiggår, analys av e-postarkiv, men även intervjuer och fokusgrupper kan vara lämpliga metoder för insamling av data. Eftersom ett kommunikationsetnografiskt upplägg är tidskrävande och arbetsintensivt som metod måste undersökningsobjektet begränsas till ett hanterbart antal arbetsplatser/institutioner som finns i båda länderna eller har direkta motsvarigheter. Vi fokuserar på tre domäner: service, lärande och vård. I ett första steg analyserar vi data från existerande samtalskorpora i Finland och Sverige. I ett senare skede hoppas vi också på att kunna göra egna inspelningar i de domäner vi intresserar oss för.

Vi fokuserar på både professionella och sociala aktiviteter. Exempel på professionella aktiviteter är t.ex. personalmöten, arbetsrelaterad e-postkommunikation, telefonsamtal, service- och rådgivningssamtal med kunder/klienter/patienter samt problemlösning i arbetet. Exempel på sociala aktiviteter är t.ex. samtal under pauser och lunchuppehåll, men även småprat under pågående arbete har ett socialt syfte i första hand. Aktiviteterna är alltså av olika formalitetsgrad, har olika syften och deltagarroller. Genom att studera den kommunikativa vardagen på en arbetsplats/institution kan man ringa in vilka kommunikativa handlingar och mönster/strategier som förekommer inom de olika kommunikativa aktiviteterna och hitta särskilt intressanta kategorier att arbeta vidare med. Utan att gå händelserna alltför mycket i förväg kan några relevanta kategorier att beskriva och kontrastera i de olika nationella varieteterna vara (det finns självklart mycket mer):

- a) Hur man inleder och avslutar ett ärende (pragmatisk fraseologi som hälsnings- och avskedsfraser)
- b) hur man framställer och tar emot beröm respektive kritik
- c) hur man hanterar och löser problem som uppstår i interaktionen
- d) hur man använder humor och skämt för olika syften

Genom att fokusera på diverse kommunikativa handlingar av det slag som beskrivs ovan i punkt a-d och hur de uttrycks i svenska respektive finlandssvenska samtal kan man ringa in vad som förefaller vara idiomatiska konstruktioner i respektive varietet och undersöka dessa närmare. Sådana kategorier som beskrivs i punkt a-d ovan kan också ”punktstuderas” i betydligt större och mer varierade material (och alltså inte bara inom en viss arbetsplats/institution). När vi isolerat intressanta kategorier att arbeta vidare med kan projektet söderfalla i flera delundersökningar där varje delundersökning görs med samma insamlings- och analysmetoder på jämförbara material i Sverige respektive Finland.

Referenser:

- Bergroth, Hugo. 1928. Finlandssvenska.Handledning till undvikande av provinsialismer i tal och skrift. Helsingfors: Schildts.
- Clyne, Michael (red.). 1992. *Pluricentric Languages*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Clyne, Michael, Norrby, Catrin & Warren, Jane. 2009. *Language and Human Relations. Address in Contemporary Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Laureys, Godelieve. 2001. Flamländskan och finlandssvenskan: två stridbara lillasyster. I Marianne Blomqvist (red.), *Våra språk i tid och rum*. Meddelanden från Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet B:21. S. 68–98.
- Lindström, Jan. 2003. Syntaksia suomenruotsalaisittain.[Syntactic features of Finno-Swedish] *Virittäjä* 107:4. S. 545–567.
- Mattfolk, Leila, Mickwitz, Åsa & Östman, Jan-Ola. 2004: Finlandssvensk språknormering. I Helge Sandøy & Jan-Ola Östman (red.), "Det främmande" i nordisk språkpolitik. Om normering av utländska ord. Oslo: Novus forlag.
- Nelson, Marie. 2010. *Andraspråkstalare i arbete. En språkvetenskaplig studie av kommunikation vid ett svenskt storföretag*. (Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 82.) Uppsala: Uppsala universitet.
- Norrby, Catrin, Nilsson, Jenny & Nyblom, Heidi 2007. Tilltalande tilltal? Om tilltalsskick i Sverige och Finland. *Språk och Stil* Vol 17, 2007. 5-29.
- Reuter, Mikael. 1992. Swedish as a pluricentric language. I Michael Clyne (ed.) *Pluricentric Languages*. Berlin: Mouton de Gruyter. 101–16.
- Reuter, Mikael. 2006. Pluricentriska men inte symmetriska. Reuters ruta 6/12 2006. Forskningscentralen för de inhemska språken.
<http://www.kotus.fi/index.phtml?l=sv&s=1987> Hämtat 2011-0-05
- Saari, Mirja. 1995. 'Jo, nu kunde vi festa nog'. Synpunkter på svenskt språkbruk i Sverige och Finland. *Folkmålsstudier* 36: 75–108.
- Saari, Mirja. 1997. Finlandssvenskan i sociokulturell belysning. I Maria Fremer, Pirkko Lilius & Mirja Saari (red.), *Norden i Europa. Brottn eller kontinuitet*. Föredrag vid ett Erasmusseminarium för skandinavister. Helsingfors universitet 16–21.9.1996. Meddelanden från Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet B:17.
- Tandefelt, Marika. 2000. Svenskan i Finland. Ett komplett samhällsbärande språk. I Gunilla Byrman m.fl. (red.), *Svenskans beskrivning 27*. Förhandlingar vid tjugosjunde sammankomsten för svenskans beskrivning. Växjö den 14 och 15 maj 2004. Växjö University Press. S. 353–365.
- Wide, Camilla & Lyngfelt, Benjamin (red.). 2009. *Konstruktioner i finlandssvensk syntax. Skriftspråk, samtal och dialekter*. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 716. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.

Projektgruppens föredrag och presentationer:

1. C. Norrby, J. Nilsson, C. Wide & J. Lindström: *Pragmatics, interaction and communication in Finland Swedish and Sweden Swedish – a comparative project*. Paper presented at the first International Conference on Non-Dominant Varieties of Pluricentric Languages: Getting the Picture. Symposium in Memory of Professor Michael Clyne. Karl-Franzens Universität, Graz, 11–13 July, 2011.

2. C. Wide, & J. Lindström: *Finland Swedish as a non-dominating variety of Swedish*. Paper presented at the first International Conference on Non-Dominant Varieties of Pluricentric Languages: Getting the Picture. Symposium in Memory of Professor Michael Clyne. Karl-Franzens Universität, Graz, 11–13 July, 2011.
3. J. Lindström (in cooperation with Catrin Norrby, Jenny Nilsson & Camilla Wide): *Swedish in Finland – and in Sweden. Pragmatic aspects of language variation*. Paper presented at Colloque international: Langues, identités & littératures de Finlande. Université de Caen Basse-Normandie, Caen, 18–19 November, 2011.
4. C. Wide, J. Lindström, J. Nilsson & C. Norrby: *Interaction, Pragmatics and Variation in Pluricentric Languages. A comparative study of communicative patterns in Sweden Swedish and Finland Swedish*. Paper presented at Sociolinguistic Symposium 19, Freie Universität, Berlin, 21–24 August, 2012.
5. C. Norrby: *Interaction and Variation in Pluricentric Languages. Communicative Patterns in Finland Swedish and Sweden Swedish*. Plenary lecture at the 45th Annual Meeting of the Societas Linguistica Europaea, Stockholms universitet, 29 August–1 September, 2012.

Projektgruppens publikationer:

1. Norrby, C., Wide, C., Lindström, J. & Nilsson, J. 2012. Finland Swedish as a non-dominant variety of Swedish – extending the scope to pragmatic and interactional aspects. In: Muhr, R. (ed.). *Non-Dominant Varieties of Pluricentric Languages: Getting the Picture. In memory of Michael Clyne*. Frankfurt am Main: Peter Lang. 47–60.
2. Lindström, J., Nilsson, J., Norrby, C. & Wide, C. Forthc. 2012. Le suédois en Finlande – et en Suède. Aspects de la langue, locuteurs et variation. In: Peltola, R. (ed.), *Langues, identités et littératures de Finlande*. Caen: Presses universitaires de Caen.